

„...holtig tanul, és holtig tanít...”

RÁTZ SÁNDOR¹

1887–1963

Családja életvitelét magas szintű erkölcsi és etikai normák szabályozták

Rátz Sándor 1887. május 18-án született a Sopron megyei Beledben.² Rátz József tekintélyes gazda és László Eszter hat gyermeke közül az ötödik volt Sándor, anyai nagyapám.

A szülőfalu és a család rendkívül szoros kötődést jelentett a hat testvérnek. Szüleik életük végéig tartó egymás iránti szelíd szeretete múlhatatlan értékű érzelmi örökség volt számukra.

A generációkon át tisztán evangélikus család mindennapjait magas szintű erkölcsi és etikai normák szabályozták. A szülők iránti tisztelet és a testvérek közötti feltétlen szeretet volt a sziklaszilárd alap. Becsület, tisztesség, szorgalom, hűség és takarékoság áthághatatlan törvényként vonatkoztak kicsire, nagyra egyaránt.

A három értelmes és jól tanuló fiú, „firfigyerek” közül egy folytatta a gazdálkodást, kettőt tanítottak.

A pályaválasztás, a gyerekek jövőjének eligazítása ügyében a szülők kezében volt a döntés. A föld, a gazdaság volt a záloga az egész család anyagi létének, biztonságának.

Sándor nagyapámnak a tanulás jutott. A család anyagi helyzete a „tanult emberré válás” legrövidebb útját biztosíthatta számára, ami szerencsére tökéletesen megfelelt a tízéves emberpalánta szíve-vágyának: falusi tanító lenni.

Tanítani akart egész életében

Az elemi iskola öt osztályát szülőfalujában fejezte be, majd édesapja beíratta a Soproni Evangélikus Líceumba. Mehetett volna már a negyedik osztály után, de tanítója azt tanácsolta, hogy várjon még egy évet, mert akkor együtt kerülhet a városba az uraság fiával, aki egy évvel fiatalabb volt nála, és nem jeleskedett különösebben a tudományok terén.

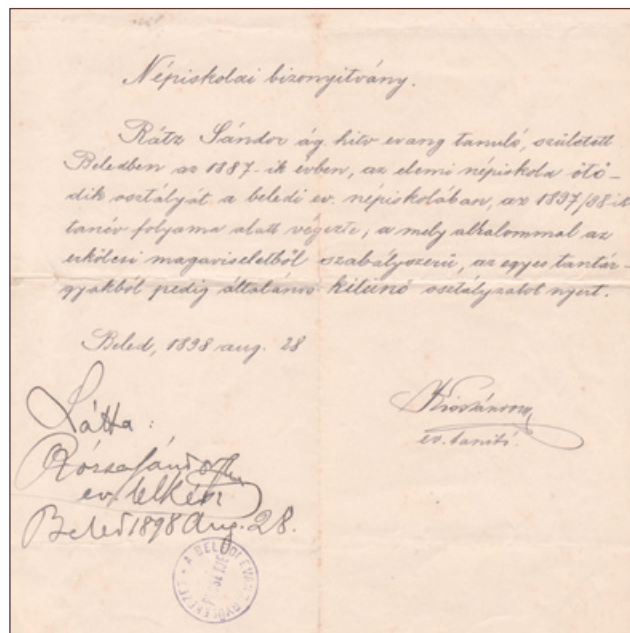
¹ Családneve anyakönyv szerint Rátz, néhány okmányban (Rácz) névelírás történt

² 1897. Beled; nagyközség; Sopron vármegye; Kapuvári járás; 2965 lakos. 2014. Beled; város; Győr-Moson-Sopron megye; Kapuvári járás; 2672 lakos.

A hajdani Tschurl házban³ lett kosztos diák. Tulajdonképpen tetszett neki a városi élet, mégis sokat szenvedett a honvágytól.

A középiskola négy osztályát jó eredménnyel végezte. 1902-ben került a soproni Ágostai Hitvallású Evangélikus Tanítóképzőbe. Nem szívesen vált meg líceumi osztálytársaitól, a latinórák viszont egy kicsit sem hiányoztak neki.

A „képezde“ – ahogyan akkor nevezték – igazi alma mater volt, szinte második otthona a következő négy évben.

Rátz Sándor beledi elemi iskolai bizonyítványa (1938)

Napjainkban, jó évszázaddal később, nehéz elképzelni, milyen hatásfokon és színvonalon zajlott az oktatás a tanítóképzőkben. A felvételre került gyerekek (egészen 1923-ig)⁴ mindössze négy év elteltével, 18-19 éves korukban mint okleveles tanítók kerültek ki az intézményből a kántori szolgálat ellátására is kiképezve.

Jómagam még sok-sok ilyen régi vágású tanítót ismerhettem, nagy tisztelettel és elismeréssel őrzöm emléküket. Sok volt közöttük az első generációs értelmiségi. Némelyek egészen szegény, nincstelen körülmények közül származtak, egyházi, olykor egyéni mecénatúra segítségével tanulhattak.

A soproni kétágú templom mellett a Tschurl ház, ahol a kosztos diák lakott

³ Tschurl ház: Sopronban a kétágú templom bal oldalán állt, 1939-ben lebontották. Jelenleg a Mátyás király utca és a Széchenyi tér torkolata.

⁴ 1923-tól ötéves lett a tanítóképzés.

Egy biztos, mindenki, aki a képzőbe került, tanító akart lenni, és tanítani akart egész életében. Pályaelhagyó elvétve akadt csak közöttük.

A tanítóképzők rendkívül intenzív, nagyon hatékony elméleti és gyakorlati oktatásban részesítették növendékeiket, a prepákat. Biztos tudással, szilárd erkölcsi értékrenddel vértették fel a fiatalokat.

Rátz Sándor élete végéig tisztelettel, szeretettel és gyakran könnyes szemmel emlegette a képzős éveket. Magas óraszámiban tanulták a közismereti és pedagógiai tárgyakat. Sokrétű zenei képzést kaptak. Külön tantárgy volt az egyházi ének, az orgonálás, a hegedűjáték, az egyházi énekkarvezetés és a zeneszerkesztés.

Ebben az időben lett szenvedélyes olvasó. Különösen kedvelte fiatal tanárát, Hamar Gyulát, az intézmény későbbi, méltán közkedvelt igazgatóját. Gyakran mondogatta, hogy Hamar tanár úr adta kezébe, és tette számára vonzóvá a magyar és világirodalom remekeit. Később a kortárs irodalmat is figyelemmel kísérte. Előfizetője lett a Nyugat és a Kelet népe folyóiratoknak.

Szórakozásra a diákoknak kevés idejük maradt, pénzük pedig úgyszólván semmi. Szombat délután kirándulással egybekötött szpektákulum⁵ volt, ha a baráti társaságok kísérték a szomszédos Bánfalvára. Az ottani borbély olcsóbb volt, mint a soproni, és különös

Rátz Sándor elemi népiskolai tanítói oklevele (1906)

⁵ Szpektákulum: (lat): látványosság

technikával borotválta idős, ráncos, fogatlan kuncsaftjait. Egy evőkanalat tett a szájukba, és annak domború oldalával tartotta borotválható pozitúrában a beesett arcot. A prepák képesek voltak hatalmas önfegyelemmel, komoly arccal végignézni a procedúrát, ami a várakozás idejét – enyhén szólva – szórakoztatóvá tette, aztán egész úton hazafelé tántorogtak a nevetéstől.

Elemi népiskolai tanítói oklevelében 1906. június 23-i keltezéssel kitűnő és jeles osztályzatok sorjáznak. Egyedül zeneszerkesztésből kapott elégségest. (Annyi baj legyen, nem a nagyapám lett híres zeneszerző a családban!)

„Szép szóval, példával igyekezz tanítványaidra hatni!”

Az álláskeresés már az utolsó tanév második felében elkezdődött. Rátz Sándor pályázatát az akkor Veszprém megyéhez tartozó Súr⁶ evangélikus gyülekezete elfogadta, és 38 szavazattal 6 ellenében őt másodnátónak választotta.

Megbízta, hogy „külön tanteremben, dunántúli evangélikus egyházkerületi tantervhez alkalmazkodva oktatni az I. II. és III. osztálybeli mindkét nemű növendékeket.”

A tanítói eskütételre Zircen került sor. Szövegét a hozzá tartozó igazolvány ma is őrzi:

„Én, Rátz Sándor rendes tanító esküszöm az élő Istenre, hogy Ő Felsége apostoli királyom, magyar hazám és annak alkotmánya iránt tántoríthatatlan és rendületlen hűséggel viseltetem; az ország szentesített törvényeit és törvényes szokásait megtartom; a hazai hatóságok törvényes rendeleteit, valamint tanítói tisztemmel járó köteleességeket mindenkor lelkiismeretesen, híven és pontosan teljesítem és a gondjaimra bízott ifjúságot a magyar haza szeretetében fogom nevelni! Isten engem úgy segítjen!”

Egyetlen bővített mondatba sűrítve így hangzott az életre szóló feladat.

Rátz Sándor tanítói esküigazolványa (1907)

⁶ 1906. Súr; nagyközség; Veszprém vármegye; Zirci járás, 1842 lakos; 2014. Súr; község; Komárom-Esztergom megye; Kiskéri járás; 1206 lakos.

Egy tapasztalt barát,⁷ maga is évek óta gyakorló tanító, nem volt szükséztől. Hosszú levélben látta el intelmeivel az ifjú kollégát:

„Örülök, hogy jól érzed magadat új otthonodban, szép dolog, hogy jó indulattal vannak hozzád. Azon légy, hogy azt megtartsd, és azoknál is megszerezd, akik most még mint ellenfelek talán hidegek hozzád. (...)

Csak szép szóval, példával igyekezz tanítványaidra hatni.

A túlvitt gúnyolódástól óvakodj, mert hamar rászokhatnak egymás közt.

Gúnynévtől őrizzed, mert az a szülőknek is nagyon rosszul esik.

Általában beszédben megfontolt légy, hogy abban is csak szépet, jót tanulhassanak tőled.

Az igen természetes, hogy van mindenféle gyerek. A gyengébb tehetségűekkel valamivel többet foglalkozzál. Amit a sors megtagadott tőlük, azért tőled ne érezzenek gúnyt vagy megvetést, hisz ők arról nem tehetnek.

A lustáknak igyekezz önértetére, esetleg hiúságára hatni.

A rosszindulatú s magaviseletű érezze, hogy minden mozdulatát figyelemmel kíséred.

Természetesen egész más megítélés alá esik a szándékos rosszakarát, mint a gyermekes csintalanságból, mozgékonyaságból eredő rendellenesség.

Erkölcsei versikék, tanító mesék sokszor jó szolgálatot tesznek.

Ha van olyan, amelyiknél szép szó, intés, dorgálás nem használ, próbáld meg szülei segítségével jobb útra téríteni. Meglátogatod a családot, és beszélgetés közben felvilágosítod őket a gyermek hibáiról. Mindenesetre az lesz a felelet: „Verje meg jól a tanító úr!” Ez azonban nem jelenti azt, hogy ha megverned, azt jó néven vennék. Azért, mintegy megédesített orvosságot add be nekik, hogy sokkal több a haszna, ha a szülők fenítik meg, mintha a tanító.

Általában, minél kevesebbet büntetni. A jutalmazásban is mértéket kell tartani, mert az elbizakodottá, viszont a gyakori büntetés közönyössé, esetleg makacssá, alatomossá teheti a gyermeket.

A botnak ne adj helyet az iskolában. Kezdő tanító ne szokjon rá, mert leszokni nehéz. Aki pedig rászokik, bizony megtörténik, hogy ingerültségében olyankor is előveszi, mikor nem kellene, és később maga is megbánja.

Az első osztállyal vigyázz, a túlságos sietés gyakran megbosszulja magát.

Igyekezz a gyermekek lelkületét megismerni.

Azt reményelem, hogy iskolád pár év múlva a legjobbak közé fog tartozni.

Vigyázz egészségedre, de vigyázz mindenképpen, mert reád, mint biztos állású majdan házasulandó fiatalemberre vadásznak majd ott is, ahol nem gondolod. Erről meg ne feledkezzél, behálózni ne engedd magad. Ráérsz! Van időd arra, hogy tanulmányozd az embereket, különösen azon családokat, akik esetleg majd szóba jöhetnek. Légy tartózkodó, ne hagyd magadat szép szavakkal, ígéretekkel vagy szemnek tetsző külsővel megvesztegetni. Majd ha eljön az ideje, válogathatsz.”

⁷ A levél töredékesen maradt meg, a feladó kiléte nem ismerhető pontosan. Családi irattár

A sári időről keveset tudunk, hisz mindössze másfél évig tartott. A falu messze esett a vasútvonaltól, a környező utak nehezen járhatóak voltak. Beled és a rajongva szeretett szülők, testvérek látogatása kalandos, teljes napot igénylő expedíciónak számított.

Kiterjedt rokonság figyelte, mikor adódik lehetőség a közelben, hogy „Sándorunk mozdulhasson”.

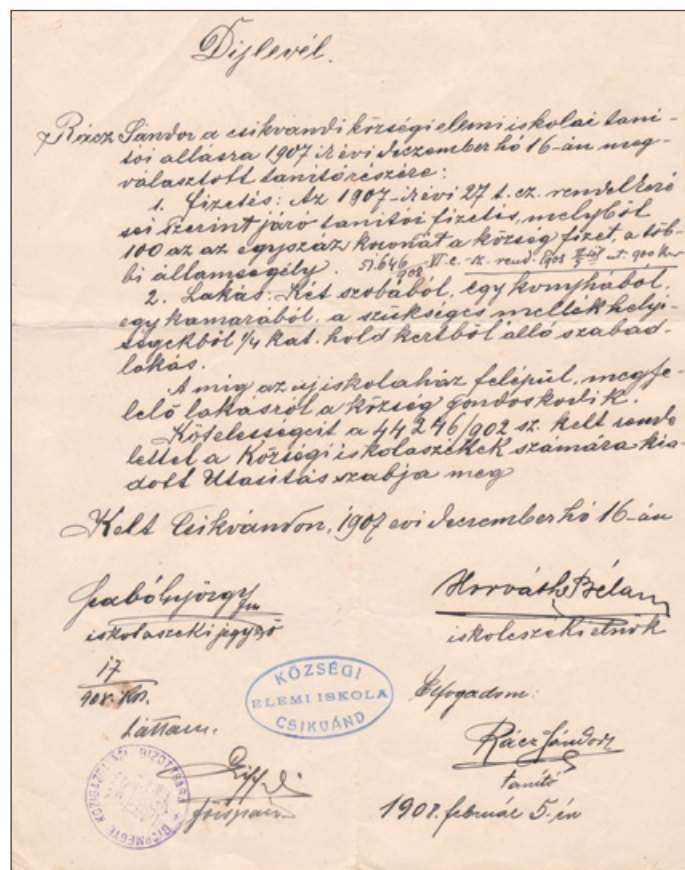
Negyed évszázad Csikvándon

A Magyar Királyi Tanfelügyelőség 1915–1906. számon felhívást intézett Csikvánd⁸ község Képviselő Testületéhez.⁹ Ebben az evangélikus iskola zsúfoltságát kifogásolta, és községi iskola, valamint tanítói lakás építését kérte. Az evangélikus iskola egyetlen tantomébe ugyanis 112 kisdíák járt, a faluban pedig 160 tanköteles gyerek volt.

A felhívás indokolt volt, ezt a testület sem vitatta, a részleteket azonban hosszasan, több mint tíz alkalommal tárgyalták, végül határozat született, majd elkészült az épület is.

Rátz Sándor 1908. február 5-től községi tanító lett Csikvándon.

A falu ezer körüli lakosának többsége evangélikus volt. A település közepén állt

Szerény, ám biztos megélhetés (1908)

⁸ 1908. Csikvánd; nagyközség; Győr vármegye; Sokoróaljai járás; 1000 lakos. Evangélikus, katolikus és községi iskola működik. 2014. Csikvánd; község; Győr-Ménfőcsanak Megyei Tanfelügyelőség; Téli járás; 452 lakos.

⁹ Győr-Ménfőcsanak Megyei Levéltár Győr. Csikvándi Képviselő Testület közgyűlési jegyzőkönyv 1906-1908. Adatközlő: dr. Magassy Dániel

az evangélikus templom és a paplak. A régi, evangélikus iskolában tanultak a felsősök az öreg mester keze alatt, aki a kántori teendőket is ellátta. Az új községi iskola és tanítólakás lett a kis mester otthona és munkahelye. A huszonegy éves fiatal tanító az osztatlan, alsó tagozatot, azaz 1-3. osztályt tanította, és szükség esetén helyettesítette a kántort.

A falubeliek zöme gazdálkodott. Néhány mesterember, kereskedő, kocsmáros képezte a polgári réteget. Nadrágos urak kevesen voltak: a falu jegyzője, Magassy Gábor; a lutheránus lelkész, Horváth Béla; Szabó György és Rátz Sándor, a két evangélikus valamint Orbán Sándor, a katolikus tanító. Orvos, patikus, állatorvos, képzett mezőgazdász nem volt a községben. Hiányzott a villany, távol volt a vasútállomás, posta és telefon viszont volt már a század elején is.

Nagyapám lelkes hivatástudattal, tele a falusi emberek iránti szeretettel és megbecsüléssel kezdte meg csikvándi pályafutását. Akkor még nem sejtette, hogy gyönyörűsége, bár cseppet sem könnyű, csaknem negyed évszázados korszak kezdődik életében; itt talál társat, itt születnek gyermekei, és közben „csikvándivá” lesz ő maga is. Szülőfalujához, a szülői házhoz földrajzilag közelebb került, szíve azonban egyre inkább kezdett vonzódni és kötődni mindazokhoz, akiket az ő gondjaira bízott a Gondviselés.

A csikvándi községi iskola (1920-as évek)

Az iskolai munka, a gyerekek tanítása nevelése volt és maradt mindig legfontosabb kötelessége. Mindent elkövetett, hogy diákjai megtanulják, amit a tanterv előírt, azok pedig, akiknek képességei megengedték, megkaphassák a többletet, amivel magasabb szintű iskolában is megállhatják helyüket. Fontos volt, hogy a gyerekek szívesen járjanak iskolába. Soha nem próbálta ámítani őket azzal, hogy a tanulás tulajdonképpen játék. Megmagyarázta, hogy a tanulás munka, ami a gyerekek feladata az iskolában, és kötelességük olyan lelkiismeretesen végezni, amint szüleik végzik a saját munkájukat látástól vakulásig.

Aki nem dolgozik, nem hasznos tagja a közösségnek. A jól végzett munka öröm; elismerés, dicséret jár érte. A tanulás ellenértéke a megszerzett tudás, amit senki el nem vehet tulajdonosától.

Harminc csikvándi kisdíakkal (1929)

A kellő arányban adagolt munka és játék volt egyik titka tanítói sikerének. Pontosan tudta, hogy a gyerekek közül sokan alaposan kiveszik részüket odahaza a gazdasági és háztartási munkából. A számonkérésnél ezt mindig figyelembe vette. A történelmet, földrajzot, mint érdekes folytatásos történetet tanította, igyekezett izgalmas epizóddal zárni az anyagot, hogy a gyerekek szinte várják a következő órát. A szöveges számtanpéldák gyakran személyre szabottak voltak.

A beszéd- és értelemgyakorlat órán a kisdíjak mesélhettek otthoni életmódjukról, szokásaikról. A tanítónak meg kellett ismerni növendékeinek családját, a hátszágát, ahonnan származtak.

Mindennap mesélt a gyerekeknek. Az úgynevezett klasszikus mesék mellett sokszor maga-kitalált történeteket is mondott. Az sem volt ritkaság, hogy valamilyen ott és akkor történt esemény képezte a cselekményt. Amennyiben a szereplők – ne adj’ Isten – éppen bizonyos nebulók voltak „viselt dolgaik” kapcsán, a mese az „egyszeri” gyerekről, vagy kisleányról szólt. Név szerint soha nem szégyenített meg senkit.

Szívügye volt, hogy a gyerekek tudjanak játszani. Vallotta és tanította, hogy a játéknak nem feltétele a játékszer, főleg nem a vásárolható fajta. A falusi környezetben fellelhető számos alapanyagból játékok, játékszerek sokaságát lehetett előállítani, legtöbbet saját kezűleg, de akkoriban szánkóért, korcsolyáért sem volt szokás pénzt adni. Otthon készült mindkettő gondosan kiválasztott tűzifából. Csikvándi specialitás volt a nemzeti nevű

labdajáték, ebben a két „ösellenséget”, a törököt és a németet kellett harcképtelenné tenni rongylabda segítségével a magyar seregnek. Hogyan, hogyan sem, a legügyesebb legénykék mindig a magyar katonák voltak, esélye sem lehetett töröknek, németnek...

Meggyőződése volt, hogy a gyengébb képességűek is rendelkeznek olyan készségekkel, ismeretekkel, amit a többiek éppen tőlük tanulhatnak meg. A szegények, gyengék, elesettek segítésére mindig figyelmet szentelt, különös tekintettel a kölcsönösségre. Mindenkinek tudni kellett nemcsak adni, de elfogadni is.

A község tanítója

A falusi tanító tényleges tevékenysége nem ért véget az utolsó tanóra után.

Ismerkedett, beszélgetett a falu népével. Nem titkolta, sőt megköszönte, ha valami hasznos dolgot tanulhatott tőlük, és persze erősen figyelte, hogy mi az, amit ő tudna megtanítani nekik. Az újonnan épült iskola kertjében gyümölcsöst telepített, ellátta jó fajtájú oltvánnyal, szaporítóanyaggal az érdeklődőket. Méhészkedni kezdett, sokan követték példáját. Szorgalmazta a Hangya szövetkezet megalakulását, majd első ügyvezető elnöke lett. Rendszeresen tartott népművelő előadást. Színdarabokat tanított be a felnőtt ifjúságnak. A nemzeti és egyházi ünnepeken versekkel, énekszámokkal szerepeltek az iskolás gyerekek. Maga is verselgetett olykor. A mohácsi csata 400. évfordulójára írott költeménye elhangzott a községi megemlékezésen.¹⁰

Segítette a hivatalos ügyintézt, elkísérte a városi hivatalokba a rászorulókat. Érdeklődő gazdákat kalauzolt Budapestre, a mezőgazdasági kiállításra.

Jó érzéssel és nagyon szívesen látta el a sérüléseket, gyógyított kisebb betegségeket. Egész életében büszke volt arra, hogy az általa rögzített törött végtagokat és helyrerakott ficamokat – ha egyáltalán orvos elé kerültek –, soha nem kellett korrigálni. Minden „páciensének” a lelkére kötötte, hogy keresse föl bajával a szanyi vagy a tėti doktort, de ezt a kérését csak kevesen teljesítették. Előfordult, hogy egy fiatal lány szaladt hozzá vérző kézzel, a kötényében vitt levágott mutatóujj-darabbal, és az akkor még abszurdnak tűnő kéréssel: „Tanító úr, ragassza vissza!” Erre természetesen kísérletet sem tett.

Volt aztán olyan eset, mikor a lehetetlenre is vállalkozott. Egyik tanítványa belefulladt a lóúsztatóba. Édesapja emelte ki élettelen testét a vízből, és kétségbeesve hívta a tanító urat, aki tudván tudta, hogy nincs segítség, mégis hosszú ideig, fizikai ereje legvégső határáig végezte a mesterséges légzést és a szívmasszázszt. Egyszerűen nem tudta abbahagyni, mert látta a szülők szemében az irtózatot, a rémületet, a fájdalmat... Hazatérve, a tragédia hatása alatt verset írt, amit a fiú egyik barátja elszavalt a temetésen. Sokszor hallottam tőle ezt a történetet, mindig könnyes szemmel mesélte.

¹⁰ Sajnos, a vers nem maradt fenn kéziratban.

Ő vitte először városi kirándulásra a csikvándi gyerekeket. Legtöbbjük akkor ült először életében vonaton. Nem győzték csodálni Pápa nevezetességeit, az emeletes házakat, óriási templomokat, kékfestő műhelyeket, a híres református kollégiumot. Végül a tanító úr fagylaltozni vitte a csapatot. „Iszen e' hideg!” – kiáltotta az egyik kislány, és a meglepetéstől földre ejtette az ismeretlen csemegét.

Következő évben, Győrött az „alagutas állomás”, a Baross híd alatt száguldó vonatok és az égig érő várostorony ejtették ámulatba a kisdíjakokat. A meglepetés ezúttal egy csónakázás volt a Mosoni Dunán. A félénkebbek sápadtan másztak a ladikba, ám a túra végén a többiekkel együtt boldogan, ragyogó arccal emlegették az élmény minden pillanatát.

„A jó tanító holtig tanul és holtig tanít” – vallotta. Rendszeresen vett részt továbbképzéseken. Jelentős könyvtárat gyűjtött, szívesen kölcsönzött könyvet gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt.

Az 1920-as években barátság fűzte Erdélyi József költőhöz, aki akkoriban a Nyugatban publikált, és egyik, kötetben is megjelent versét neki ajánlotta. Jól ismerte és baráti viszonyban volt Papp Simon geológus professzorral, őt 1945-után, az első nagy horderejű koncepciók perben, a MAORT perben ítélték halálra, majd büntetését életfogytiglani börtönre „enyhítették”.

Családi körben – békében, háborúban

Rátz Sándor egyre erősebben és egyre több szállal kötődött Csikvándhoz. Tapasztalt barátjának levélbeli tanácsait igyekezett megfogadni, mármint azokat, melyek tanításra és közéletre vonatkoztak.

A magánélettel, nőüléssel kapcsolatban saját eszére és szívére hallgatott. A fiatal tiszteletesné alszopori illetőségű hajadon testvérhúga, Gyarmathy Erzsébet szívesen, majd mind szívesebben és hosszasan időzött Csikvándon szeretett nővérénél. Egy év alig telt el, Bözsike Rátz Sándorné, egyszerű csikvándi tanítóné asszony lett. Több mint száz év távlatából mondhatom, nem hiba, egyenesen bűn lett volna elszalasztani ezt a lehetőséget. Nagyanyám kivételes teremtes volt, kincset érő tünemény, amilyen csak ritkán járt ezen a földön.

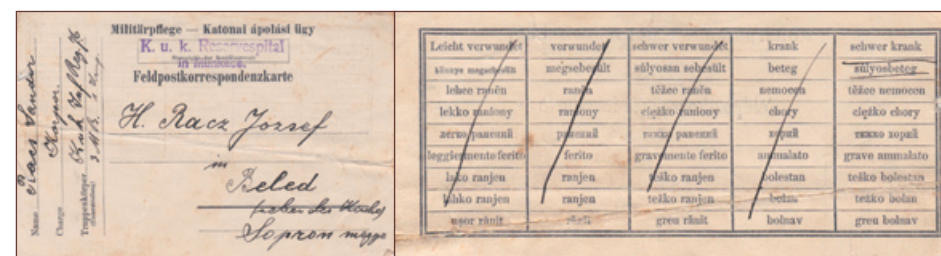
Eljegyzési kártya (1909)

Első gyermekük, Endre 1912-ben született. A második, Magdolna, az édesanyám, 1918-ban. A két születés között zajlott az első világháború és annak számos fejleménye.

Nagyapám a tanítóképző elvégzése után csak néhány hetes katonai kiképzésben részesült. 1914 augusztusában kapta meg behívóját a „nagy háborúba”. Bécsben kellett jelentkeznie, ahol azonnal besorozták, és tizedesi rangban az orosz frontra küldték.

Lévén férj és apa, elsősorban – ösztönösen és tudatosan is – saját életére vigyázott, de csaknem olyan fontosnak érezte, hogy másnak se ártson, még az ellenségnek sem. Gyakran elmondta, legjobb tudomása szerint a fronton töltött idő alatt nem ölt meg senkit.

„Szerencsére” csak néhány hónapig volt a tűzvonalban. Tífuszt kapott, és a munkácsi katonai kórházba került. Táborig postai levelezőlap tudatta az itthoniakkal a magyarok közül még nyolc nyelven, hogy „Korporal Ratz Sandor súlyosbeteg.”¹¹

A tábori posta nyolc nyelven „beszél” (1915)

Ifjú felesége nem ismert akadályt, azonnal indult egyik sógorával, hogy hazahozza. El is jutott Munkácsra, de a legyengült fertőző beteg nem utazhatott. Be kellett érniük azzal, hogy a családfő meggyógyult, később haza is került, és felmentették a katonai szolgálat alól.

Lezárult egy korszak, az a bizonyos korszak, melyet mindketten olyan különleges hanglajttal tudtak emlegetni, mikor a régmúltról beszéltek: „... az akkor történt... még békében...”

A kommünt átvészelték, Trianon után pedig befogadtak egy erdélyi menekült családot. Lassan konszolidálódott az ország.

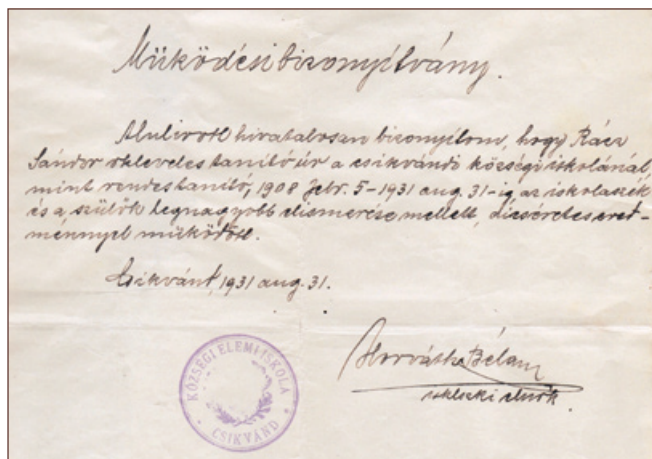
Az immár négytagú család az ősi erkölcsi törvények szerint szerényen, szeretetben, az összetartozás szilárd biztonságában élt. Ahogy a gyerekek cseperedtek, Endre Páparra került a református kollégiumba, majd a soproni képzőbe. Ő is falusi tanító akart lenni. Magdolna Kőszegen érettségizett az Evangélikus Líceumban. Az elemi iskola első három osztályát azonban mindketten édesapjuk „keze alatt” végezték. Ennek köszönhető, hogy olyan sokat tudunk Rátz Sándor tanítói munkásságáról.

¹¹ Eredeti helyesírással

Gyerekkoromban gyakran faggattam nagyapámat és édesanyámat is, hogy milyen az, mikor valakit a saját édesapja tanít. Meg aztán nagyapánk derekasan kivette részét hat unokája neveléséből. Mesélt, verseket, játékokat tanított, olykor még neki írt leveleinket is kijavította piros ceruzával, és megszívlelés céljából visszaküldte a feladónak.

Falusi tanító a megyeszékhelyen

Az 1931-es tanévtől a győri¹² Evangélikus Elemi Iskola kísértéképpen – az országban a legelső közt – nyolcosztályossá alakult.¹³ A bővítéshez több tanító munkájára volt szükség. Ekkor helyezték nagyapámat Győrbe. Feleségének, de főleg gyermekeinek kemény „háttér munkája” következtében a megrögzött falusi emberből városi lakos lett.

Búcsú Csikvándtól dicséretes minősítéssel (1931)

A sok tanerős győri iskolában a tanítónak más követelményeknek kellett megfelelnie, mint az osztatlan falusi elemiben. Ez nem jelentett nehézséget, sőt talán még könnyebb munka volt, mint Csikvándon. Győr belvárosában, a Petőfi téren található az evangélikus sziget, az Insula Lutherana. Itt áll mind a mai napig az udvar közepén az Öregtemplom, körülötte a tanító- és lelkészlakások, hivatalok, a folyóra néző iskolaépület, (hosszabb szünet után hála Istennek, újra evangélikus iskola működik benne) valamint a hajdani diakonissza anyaház, ami most idősök otthona. Immáron ez a sziget lett munkahelye és otthona nagyapámnak.

A család társadalmi környezete gyökeresen megváltozott. Néhány száz négyzetméteren itt volt megtalálható az evangélikus gyülekezet teljes infrastruktúrája és személyi állománya. Dr. Kapi Béla, a legendás püspök, országos hírnevű lelkészek: Túróczy Zoltán, Szabó József, sok tanító és rengeteg gyerek élt akkoriban az úgynevezett konventben. Rátzék többszomszédja volt az evangélikus iskola igazgatója Weltler János, feleségével és három fiával, akik közül a legifjabb Rátz Magdolnát vette feleségül. Ők voltak a szüleim.

¹² 1931. Győr; törvényhatósági joggal felruházott város; vármegyeszékhely, 50 881 lakos. 2014.

Győr; megyei jogú város, megyeszékhely, 128 902 lakos

¹³ Weltler János, a győri evangélikus iskolák igazgatójának szakmai önéletrajza. Családi irattár.

Rátz tanító úr és Weltler igazgató úr győri felsős diákokkal. Még nem rokonok, „csak” kollégák (1934)

Rátz nagyapám élvezte a városi élet számos előnyét, mozi, színház, a sok-sok műemléket. Baráti kapcsolatba került a tanítócsaládokkal, énekelt az országos hírű evangélikus kórusban. Őszinte és lelkes aktivistája volt a Tanítók Háza Egyesületnek. Boldis Dezső királyi tanfelügyelő a vidéki tanítóság nagy gondjain óhajtott enyhíteni azzal, hogy városban tanuló tanítógyermek számára szálláslehetőséget teremtett a Tanítók Házában.

„Ti, városi tanítók gondoljatok elhagyatott falusi kartársaitokra!

Ti, akik nélkülözitek a gyermekáldást, ne sajnáljatok áldozatot hozni, hogy testvéreitek terhén könnyítsetek!

Ti pedig, akik előreláthatólag a közeli jövőben hasznát fogjátok venni a Tanítók Házának, ne restelljétek dolgozni önmagatokért!”

Így hangzott a felhívás, mely évi kemény 10 P támogatást kért a nemes célra.

Az „egyesített vármegyében” 600 tanító működött. Az összefogás a falusi kollégákért 6000 P évi bevételt jelentett a Nádorvárosban működő intézménynek. Nagyapám eredményesen gyűjtötte az adományokat.

Rátz Sándor komoly erőfeszítéseket tett, hogy a megyeszékhelyen lakva, egy kicsit mégis falusi maradjon. Méhesét egy ménfői kollégája kertjében helyezte el, és rendszeresen kijárt méhészkedni. A nyári szüneteket falun élő testvéreinél, rokonainál töltötte, ahol gondozhatta a gyümölcsfáikat.

Két kollégájával került igazi, testi-lelki barátságba. Varga Béla Révfaluban, a Vargakőnél lakott kertés házban, Horváth Sándornak pedig kertje volt a város szélén. Mindkét urat jól ismertem, jó tanítók, derék emberek voltak, de egy kicsit az is motiválhatta kapcsolatukat, hogy közelükben lehetett egy kis „földszagot” érezni.

*Rátz Sándor életre szóló „édes” hobbiját gyakorolja
(1960)*

Csikvánddal nem szakadt meg teljesen a kapcsolata, hiszen sógorságban volt a lelkész-szel, aki gyakran járt hivatalos úton Győrben, és a fontosabb eseményekről tájékoztatta.

A második világháború idején az iskolákban is hadiállapot uralkodott.

Rátz tanító úr életkora miatt már nem került sorozásra. Először a gyárvárosi, majd a győrszigeti iskolában helyettesítette fiatalabb, frontra került kollégáit. Később légoltalmi kiképzést kapott, és 1944-ben a konvent egyik légoltalmi megbízottja volt a rettenetes győri bombázások alatt. A diakonisszákkal közös pincében vésztették át a nehéz időket. Csodával határos módon atrocitások nélkül érték meg a háború végét.

Úton „hazafelé”

Nagyapám, Rátz Sándor 1945-ben került nyugdíjba.

Az iskolát rövidesen államosították, szolgálati lakásukat el kellett hagynuk. A Czuczor Gergely utcába költöztek négyes társbérletbe – mai szemmel nézve elképesztő körülmények közé. A négy család évekig élt együtt megértésben, béke-ségben.

Gyakran látogatták a gyermekeiket és hat unokájukat. Endre Uraiújfaluban

*Rátz Sándor és felesége aranylakodalmukon, unokák között
(1959)*

Kedves passziója lett a pi-actér és az állomás környékén sétálni. Barátságosan elbe-szélgetett a falusi emberekkel. Már a második mondatnál akadt közös ismerős. A vidé-kiek örültek, hogy egy városi szóba áll velük, nagyapám pe-dig élvezettel hallgatta az ízes Győr megyei hanghordozású beszédet, főleg akkor, ha vala-melyik Csikvándhoz közel eső faluból érkezett az illető.

Kettős síremlék

volt tanító, Magdolna Rajkán, majd Ágfalván élt lelkész férjével. A nagyszülőket mindkét helyen örömmel fogadták. Fáradhatatlan volt mindkettő, rengeteget segítettek a házban, a ház körül, és közben élvezték az unokák kö-zellétét, meg a számukra oly kedves falusi életet.

Aranylakodalmuk csodálatos családi ün-nep volt 1959. szeptember 15-én.

Mindketten 1887-ben születtek és mindket-ten 1963-ban haltak meg, Rátz Sándor janu-árban, Gyarmathy Erzsébet szeptemberben.

A győri temetőben, nagyapánk temeté-sének végeztével nagymama körülnézett a kettős sírhely környékén. Néhány méterre, a kerítésen kívül megpillantotta a vasúti síne-ket. Halvány mosollyal az arcán megjegyez-te: Itt jó helyünk lesz, erre mennek a vonatok Csikvánd felé.

Összeállította: Szokolayné dr. Weltler Magdolna orvos¹⁴

¹⁴ Köszönetnyilvánítás: Weltlerné Rátz Magdolna, az édesanyám mindent elkövetett, hogy megőrizsük a régi családi emlékeket. Lelkesen, szeretettel és igen gyakran emlegette eleinket s azok tetteit. 93 éves korában bekövetkezett halála után derült ki, hogy mindazt, amit fantasztikus memóriája megőrzött, nem vitte magával a túlsó partra. Leírta, amire csak emlékezett. A számos, gyöngybetűkkel teleírt füzet nélkül ez az írás nem készülhetett volna el. Legyen áldott emlékezete!